

Preek gehouden op 24 november 2024
in de Westerkerk Amsterdam
Psalm 139: 1-12 en Openbaring 21:1-7
Door ds. Herman Koetsveld

Wat heeft de schrijver van de Psalm beziend om de aanwezigheid van de Eeuwige tot in het dodenrijk door te trekken? En wat gebeurde er in of met Johannes daar in de eenzaamheid op dat eiland Patmos, zoveel eeuwen later, dat hij zijn indrukwekkende vergezichten beschrijft: 'Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Want de eerste hemel en de eerste aarde zijn voorbij....?'

Heb jij ooit zo'n droom gedroomd? Heb jij ooit zo'n visioen gezien? Heb jij ooit zulke indrukwekkende woorden in je mond durven nemen als je denkt over ooit. Over een moment dat het alleen nog maar goed is? Dat moment waarin de dood niet meer kan inbreken als een dief in de nacht. Of je geluk kan doen verdampen in een intense periode van ziekte, aftakeling, lijden en tenslotte loslaten aan de dood? Of je je grote liefde niet meer redden kan? Welke taal heb jij voor handen? Welke woorden draag jij in je hart?

Of is het zo – en dat kan ook natuurlijk – dat je je daar niets bij voor kunt stellen, bij dat 'ooit', bij 'hierna'? Eenvoudigweg omdat je niets in het hier en nu waarneemt wat er zou kunnen wijzen dat het die kant zou kunnen opgaan? Of – en ook dat is een mogelijkheid – dat je dit soort religieuze voorstellingen ten diepste wantrouwt – niet durft, niet kan omarmen? Of scherper getoonzet, dat jij bang bent dat mensen dit soort dingen nu een keer bedenken als zoethouder? Als een hemels doekje voor ons o zo aardse en dus o zo sterfelijke bloeden?

Beide overleveringen zijn geschreven vanuit de diepten van de grote vragen van het leven. Die psalmtekst allereerst: volgens een Joodse midrasj is deze psalm 139 door Adam, de eerste mens geschreven. En dat vanuit de gedachte dat we als mens enkel kunnen leven en sterven in het gekend zijn door de Eeuwige. Het licht en het duister van ons leven wordt voluit erkend. Want beiden zijn gekend, gedragen, zijn waarheid in en door God. Niets van ons leven wordt onder de mat van het wegstijven en niet-willen-horen geveegd.

De tweede tekst uit Openbaring is waarschijnlijk opgeschreven ergens aan het einde van eerste eeuw na Christus, in elk geval na het jaar zeventig toen de Romeinen huishielden in Jeruzalem en het omliggende land.

Zij verwoestten de eerder herbouwde tempel volledig op die ene muur na – die een Klaagmuur werd - waar Joden nu nog steeds hun gebeden komen zeggen. De tempel van de Eeuwige zou nooit meer herbouwd worden. Die plek in Jeruzalem die tot op de huidige dag de aanjager is van de grootst mogelijke spanningen tussen de volken en religies van het Midden-Oosten.

Toen, en met alle onthutsende parallellen in onze tijd: als alle hoop de grond in geboord is. Tallozen vinden de dood in het geweld van de tijden. En de diep getraumatiseerde overlevenden zijn de rest van hun leven tevens nabestaanden. Met een verdriet en angst zo groot dat zij enkel in een soort verdoving de dag kunnen door komen. Mensen die telkens weer het gevoel hebben te verdrinken in de golven van emoties die hen overspoelen. Mensen die zich verbijsterd afvragen hoe het zit met de hemel als de aarde door de om zich heenslaande dood tot een hel is geworden.

Wat zeg je als je iemand tegen komt die een groot verlies heeft meegemaakt? Iedereen die nabestaande is geworden heeft die ervaring dat mensen er geen raad mee weten, sprakeloos zijn, of juist uiterst onhandige dingen zeggen, wegstaren of in het ergste geval vragen of het al weer goed met je gaat. Een verlies roept onherroepelijk gevoelens van diepe eenzaamheid op. Jij alleen, jij met je herinneringen. Je kunt er wel over vertellen aan hen die bereid zijn naar je te luisteren, maar je weet, voelt dat de beleving van die herinneringen uiteindelijk niet overdraagbaar zijn.

En dus blijft er die vraag: zijn er woorden, is er taal waarin die twee dingen van levensbelang tegelijk kunnen gebeuren: 1. dat je gekend weet in je verdriet, wanhoop, verdoving en eenzaamheid? en 2. dat je je tegelijkertijd uitgenodigd voelt tot op je hart om weer naar voren te kunnen, maar ook te mogen kijken? Om weer het leven in de ogen te kunnen zien? Om voluit te aanvaarden dat jij leeft, nu, met een weg voor je die je te gaan hebt?

De psalmendichter en Johannes zeggen tegen al die door het leven diep geraakten: ja. Ja, zulke taal is er. Zulke woorden die ons bevrijden uit onze verdoving, ons neergeslagen zijn, mogen weer gaan klinken en moeten altijd weer blijven klinken. Woorden van ten diepste gekend zijn, in alles, en woorden van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

Ja, ook de hemel moet drastisch worden vernieuwd. We lezen er altijd zo maar over heen. Want die oude hemel, die bleef gesloten toen het er op aan kwam. Uitgerekend op het moment dat je wel het meest een antwoord op je 'waarom-vraag' wil hebben, moet hebben, is er zo vaak een zwijgen. 'Mijn God, mijn God, waarom heb je mij verlaten?' zo riep de Psalmist en Jezus riep het hem na aan het kruis. Je bent met je wanhoop en verdriet in goed gezelschap.

Ja, de hemel kan potdicht zitten. De Bijbelschrijvers ontkennen geen moment onze diepste ervaringen van verlies en wanhoop. Zij weten van de val, én ze weten van de kracht van opstaan.

Een nieuwe hemel wordt ons aangezegd, toegezegd en het raakt aan onze vragen. Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde die voortaan meer met elkaar te maken hebben. Sterker nog, die in elkaar overlopen, ten nauwste op elkaar

betrokken worden. En wel zo dat er niets meer is dat er tussen komt te staan. Tussen God en mensen. Tussen het licht en jouw ogen. Tussen de liefde en jouw hart. Tussen het leven en jouw leven. Niets meer.

De Psalmist, de mens, die als het ware iedereen kan zijn, zegt: 'Laat het duister mij opslokken, het licht om mijn heen veranderen in nacht, ook dan zou het duister voor U niet donker zijn – de nacht zou oplichten als de dag, het duister helder zijn als het licht',

En Johannes doet er misschien nog wel een schepje boven op: nee, de zee van de dood, die is er niet meer; zelfs die kan niet meer de scheiding maken tussen de hemel en de aarde. Er is geen hiernamaals meer, want alles en iedereen is met God en elkaar verbonden.

Waar gebeurt dat? Waar ervaren we dat? Johannes ziet een stad voor zich. Niet zomaar een stad, maar de stad die op het moment van hun schrijven volkomen in puin ligt. Ja, zo zag de profeet Jesaja het eeuwen eerder voor zich, toen Jeruzalem door de Babyloniërs met de grond gelijk gemaakt was, deze stad zal herbouwd worden, en daar zullen de mensen weer mens worden.

Daar zullen al die getraumatiseerde overlevende weer hun leven hervinden. Dit beeld, deze profetie gebruikt Johannes, maar hier met nog meer nadruk op die verbinding tussen hemel en aarde. Want die stad, het nieuwe Jeruzalem daalt uit de hemel neer op de aarde. Jeruzalem, stad van vrede: plek van mensen. En nee, er is geen tempel meer, want de Eeuwige zelf is er de tempel.

Zo hebben de Psalmist en Johannes het opgeschreven. Lees, zeggen zij, lees jij mens met je verdriet, met je eenzaamheid, met je verdoving; in alles word je gekend. Hoor en laat het tot diep in je hart doordringen dat het lijden en de dood, de verwoesting en angst en de verdoving niet en nooit het laatste zijn.

'Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde'. Dat is geen visioen van dan en dan, van ooit en utopie. Maar het zijn woorden die bedoeld zijn, voluit, voor nu. Voor het heden. Voor jou en jouw aangevochten, beschadigde, soms onderuitgehaalde leven. Om je hoop opnieuw te wekken. Om je vertrouwen te doen groeien. Om je liefde sterk te doen zijn als de dood.

Voor hen die wij moesten loslaten is die grens tussen hemel en aarde opgeheven. Voor ons, door en door aardse en sterfelijke wezens is er de heilige opdracht te leven in het hier en nu vanuit de hoop, het geloof en de liefde dat die grens opgeheven zal worden. Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. God, mag dat waar worden. Dat nooit meer verstomt het woord dat Gij ons hebt gegeven. Vandaag, morgen en alle dagen van ons leven. Godzijdank! Amen,